حمیده امینی فرد
خبرنگار

تا چند روز دیگر پرونده دوازدهمین انتخابات ریاست جمهوری و البته پنجمین دوره از شوراهای اسلامی شهر و روستا بسته می‌شود. با این حال سایه انداختن رقابت نامزدهای ریاست جمهوری و فضایی که غالباً به‌سمت تبلیغات برای ۷ نامزد تأیید شده از سوی شورای نگهبان رفته است موجب شده تا بازار انتخابات شوراها و اینکه سرلیست‌ها و نامزدها در این دوره چه برنامه‌هایی داشته و اساساً چه رویکرد و نگاهی به ورود به پارلمان پرحاشیه بهشت دارند در پس این هیاهوها کمرنگ شود. درهرحال اما ششمین دوره از انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا روز جمعه همزمان با انتخابات ریاست جمهوری برگزار خواهد شد و تنها در عمارت زمردی رنگ خیابان بهشت در تهران ۲۱ عضو جدید شوراروی صندلی ۲۱ عضو قبلی تکیه خواهند زد؛ عمارتی که در چهار سال گذشته در دست طیف اصلاح‌طلبان بود و در هفته‌های اخیر هم دستاوردهای این دوره رسانه‌ای شد. جلوگیری از شهرفروشی و قانون فروشی، توقف ساخت و ساز در باغ‌ها و کاهش ۲۰ درصدی پرسنل شهرداری با وجود نصف شدن بودجه شهرداری در مقایسه با ۴ سال گذشته (با توجه به تورم سرسام آور) از جمله دستاوردهایی است که در این مدت از زبان اعضای شورای پنجم بارها تکرار شده است؛ شورایی که در این دوره با چالش‌های زیادی از جمله تغییر سه شهردار مواجه شد و البته تیر انتقادات درباره نامگذاری‌ها به‌عنوان تنها کار شاخص این دوره نیز بر خروجی اقداماتشان تأثیر زیادی گذاشت.

اینکه چه کسانی وارد شورای شهر می‌شوند، چندان اهمیت ندارد؛ مسأله مهم‌تر ظرفیت نهادی و قدرت اثرگذاری شوراست که متأسفانه محدود است. درحالی که در کشورهای توسعه یافته همه امور محلی در حوزه شهر از مسکن گرفته تا آموزش و پرورش، بهداشت و فضای سبز در اختیار مدیریت شهری است اما در اینجا اگرچه به‌عنوان شورای شهر رأی می‌آورند؛ اما عملاً به شورای شهرداری محدود می‌شوند و این مشکلی است که از همان ابتدا که نهاد شورا تشکیل شد ما متوجه آن شدیم یعنی به‌عنوان نامزد یک شهر به مردم معرفی می‌شوید، اما پس از رأی‌گیری اختیار چندانی برای اداره امور شهر و اثرگذاری بر مسائل شهری به اثرگذاری نهاد شورا ناامید شوند در انتخابات هم مشارکت نمی‌کنند؛ این بلایی بود که سر انجمن‌های شهر قبل از انقلاب هم آمد. آنها هم با این مشکلات مواجه بودند و نتوانستند کاری برای شهر انجام دهند. عمده کار شورا این بوده که دستگاه درآمدسازی شهرداری را توجیه کند. کمتر دیدیم کاری انجام شود که توان جامعه محلی را بالا برده باشد.

■ شورا مأمور ساماندهی شهر پرمسأله تهران است

سید یعقوب موسوی جامعه شناس توسعه البته از منظر اقتصاد شهری به موضوع نگاه می‌کند.او معتقد است که کلانشهر تهران برعکس یکی دو دهه گذشته در وضعیت توسعه‌ای ویژه‌ای قرار دارد که می‌توان آن را از منظر شبکه ارتباطی، اسکان جمعیت و بعد کالبدی و فضایی بررسی کرد.

او معتقد است:«انتخابات جدید شوراهای شهر و روستا درواقع مقدمه‌ای برای جابه جایی قدرت در مدیریت شهری است و نقش کسانی که قرار است در شورای شهر جدید داوطلب شده و از طرف مردم انتخاب شوند، بسیار مهم است چراکه آنها مأموریت ساماندهی شهر پرمسأله‌ای مانند تهران را برعهده دارند.» به‌گفته موسوی، پایتخت با آسیب‌ها و عارضه‌های محسوسی روبه‌رو است و جدا از بحث زیست‌محیطی و مسائل پرتکراری همچون ترافیک و حالا هم کرونا که به تناوب تهدیدی علیه زندگی و زیست مردم تهران تلقی می‌شود، در بعد حیات شهری نیز این کلانشهر با معضلات متعددی دست به گریبان است. او می‌گوید:«نظام کسب و کار در تهران دچار گرفتاری‌های عدیده‌ای است. فقر شهری در بخش‌هایی از شهر کاملاً سر باز کرده و مشهود است. نواحی حاشیه‌ای شهر دچار فقر شهری مضاعف هستند؛ این جدا از آن چیزی است که در سال‌های اخیر، نظام اقتصادی ناپایدار به آنها تحمیل کرده است و حالا شرایط آنها در حوزه درآمدی و تأمین عایدات سخت‌تر شده و این نواحی مستعد بروز مسائل مختلف اجتماعی و نارضایتی هستند و نمی‌توان نادیده گرفت.»

موسوی تأکید دارد که بعد اقتصاد شهری یک اهرم مهم در ساماندهی سازمان شهر است و براین اساس یکی از مأموریت‌های اصلی همه شوراهای شهردر دنیا؛ نظام مند کردن اقتصاد شهری با تقویت و تعریف منابع پایدار، سازماندهی هزینه‌های شهر، ایجاد تعادل در ارائه خدمات و جلوگیری از افزایش فقر شهری است که بدون توجه به بنیه اقتصادی فرودستان امکانپذیر نیست. انتظار این است که کاندیداها برای مقابله با این چالش‌ها با برنامه وارد شوند.

او ادامه می‌دهد: در بعد سازماندهی عمومی، نمی‌توانیم منکر تلاش‌ها و دستاوردهای شوراهای شهر باشیم. هم اکنون نهاد شورا از وضعیت بلاتکلیفی و بی‌نظمی اداری و سازمانی گذشته درآمده و از این نظر یک نهاد پذیرفته شده و دارای کارکرد است و کمتر دارای چالش در بخش‌های موازی است. ضمن اینکه اقبال دستگاه‌های دولتی نسبت به اختیارات و جایگاه شورا؛ دست کمیته‌های برنامه‌ریزی شورا برای ساماندهی اداری، فضایی، عمرانی و اجتماعی شهر را باز گذاشته شهر است، نهادهای شهری مسئولیت سنگینی دارند. تهران برای رسیدن به یک شهر زیست پذیر، تاب آور و قابل سکونت که بتواند در رقابت‌های توسعه شهری سربلند باشد، نیاز به سرمایه‌گذاری بالایی در سطوح خدماتی دارد. بنابراین چشم‌انداز شورای آینده می‌تواند برای رسیدن به یک شهر خلاق، پر دوام و جهانی مؤثر باشد؛ اگرچه که باید سال‌های زیادی برای رسیدن به یک شهر جهانی تجربه کنیم، البته تهران ظرفیت‌های لازم در بعد فضایی، راهبردی و جاذبه های تاریخی و طبیعی دارد اما افرادی قادر خواهند بود این ظرفیت را بالفعل کنند که از دانش،تجربه ،سلامت نفس و تخصص کافی در حوزه شهری از گروه‌های مختلف برخوردار باشند.

«ایران» در گفت‌وگو با جامعه شناسان و فعالان حوزه شهری اهمیت انتخابات شوراهای شهر و روستا را به بحث گذاشت

رقابت برای حکمرانی بر شهر

■ شورای شهر پله صعود به مجلس

نخستین دوره شوراها در سال ۷۸ با رأی اکثریت به اصلاح‌طلبان آغاز به کار کرد. دومین دوره در اسفند ۸۱ و با مشارکت پایین مردم به دست طیف اصولگرا افتاد تا اینکه درسال ۸۶؛ترکیب اصولگرا و اصلاح‌طلب به بهشت راه یافتند و این دوره به خاطر تغییراتی تا سال ۹۲ ادامه یافت؛ دوره‌ای که با ریاست مهدی چمران و البته انتخاب محمد باقر قالیباف به‌عنوان شهردار تهران به یک دوره پر فراز و نشیب تبدیل شد. در سال ۹۲ نیز چهارمین دوره بازهم ترکیبی از اصلاح‌طلبان و اصولگرایان بود که با اختلاف یک رأی پر سروصدا، محسن هاشمی از صندلی بهشت جا ماند و قرعه شهر دوباره به‌دست محمد باقر قالیباف به‌عنوان شهردار منتخب شورا افتاد؛ دوره‌ای که البته در مقایسه با دوره‌های قبل به اذعان بسیاری یکی از بهترین دوره‌های شورا از نظر نگاه تخصصی به شهر بود. حالا دوباره لیست‌های هر دو طیف سر از رسانه‌ها در آورده و جالب اینکه نامزدهای مستقل نیز برای آمدن دراین رقابت تنگاتنگ زورآزمایی می‌کنند اما سؤال اصلی اینجاست که افرادی که برای دوره ششم نامزد شده‌اند تا چه اندازه از نیازهای شهر، اصلاحات، قوانین و انتظارات شهروندان اطلاع دارند؟! سؤال مهمی که اگر متناسب با آن تأیید صلاحیت‌ها انجام گرفته باشد باعث می‌شود تا پارلمان ۲۱ نفره تهران برای شهر میلیونی و پر چالشی که این روزها نیازهای جدی اش را با صدای بلند فریاد می‌زند؛ نه تنها کافی نبوده که بی‌اثر باشد! درحالی که حالا برخی از شهروندان اعتقاد دارند که حتی این تعداد هم برای پیگیری مطالباتی که در اصل مطالبه شهرداری است و نه شهر، بیش از اندازه اند! و شاید همین نگاه هم باعث شد تا در دوره قبل پارلمان ۳۱ نفره به ۲۱ نفر تقلیل یابد. درحالی‌که حالا در شهرهایی با ترازهایی مشابه تهران همچون استانبول و برلین بیش از ۱۰۰ نفر در پارلمان شهری مسائل و معضلات شهر را دنبال می‌کنند! یا مثلاً در سئول کره‌جنوبی در هر دوره شورا، ۹۶ نفر انتخاب و ۱۰ شخصیت حقوقی نیز به این جمع اضافه می‌شود. در نیویورک امریکا نیز ۵۱ نفر از ۵۱ منطقه با رأی مستقیم مردم به پارلمان شهری راه می‌یابد. برخی کارشناسان البته پیش از این خواستار افزایش تعداد اعضا، حداقل به ۵۵ نفر شده بودند که ظاهراً به نتیجه نرسیده است. شهروندانی که حالا در مواجهه با افزایش سرسام آور ترافیک، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، پسماند، بافت فرسوده، شهر فروشی، زیرساخت‌های ضعیف شهر هوشمند، افزایش اجاره بها و مسکن به‌دنبال اعضایی هستند که لااقل چندین سال خودشان از نزدیک با این مشکلات دست و پنجه نرم کرده و تنها برای ورود به شورا از یکسال قبل در این شهر ساکن نشده باشند! شوراهایی که وظیفه اصلی‌شان نظارت و پیگیری است اما از آنجا که فاکتورهای تخصصی شهری برای ورود به شورا وجود ندارد، برخی حتی نمی‌دانند این نحوه نظارت چگونه باید انجام شود و نتیجه آنکه عملکردشان به چند کار محدود و خنثی که دراصل نفعی به حال شهر ندارند محدود می‌شود یا حتی شورا برای این عده، پله صعودی به سمت پارلمان بهارستان خواهد شد.

■ قدرت اثرگذاری شورا محدود است

با وجود این، **حسین ایمانی جاجرمی** جامعه شناس شهری معتقد است ندارید. بنابراین تا زمانی که این معضل حل نشود اینکه چه کسانی وارد شورا شوند،چندان اهمیتی ندارد البته که می‌تواند وضع را بدتر کند؛ مثلاً شهر فروش‌ها روی کار بیایند اما اینکه ما فرض کنیم مسائل زیادی تغییر خواهد کرد، به‌خاطر این مسأله نهادی چندان نمی‌توان به واقعیت نزدیک شد.

این جامعه شناس تأکید می‌کند: اگر کارهایی را که در شهرهای مختلف دنیا در دوران کرونا و قرنطینه صورت گرفت ، رصد کنیم می‌بینیم که نقش شهردار و شهرداری‌ها خیلی مهم بوده است. نهاد شهری فضای گفت‌وگوی اجتماعی را ایجاد کرد؛ به‌مردم روحیه داد و برنامه‌هایی برای حمایت از کسب و کارهایی که آسیب دیده بودند ارائه شد. یک اشکال دیگر این است افرادی که به عضویت شورا درمی‌آیند همه ونک به بالا نشین هستند؛ یعنی همه مناطق تهران در شورای شهر نماینده ندارند و این یک ضعف است. ضمن اینکه در تهران انتخابات شورای شهر بیشتر سیاسی است تا محلی! درحالی‌که در نیویورک که ۵۱ منطقه دارد، هر عضوی از یک منطقه آمده و عضو شورای محله است. ما ساختار ناقصی از مسأله شورای شهر داریم و باید اصلاحات نهادی انجام شود البته حرف زیاد زده می‌شود، اما باید ایده‌ها و مطالبات جلو برود.

او ادامه می‌دهد: اگرچه ابزارهای لازم در اختیار شورا و حتی شهرداری هم نیست، یعنی شهرداری که نتواند برای یک مسأله ساده عوارض تعیین کند؛ عملاً یک زایده اداری در نظام حکمرانی است. بنابراین باید افرادی عضو شورا شوند که در درجه اول بخواهند این نهاد را تقویت کنند وگرنه اگر مردم نسبت

> اگر کارهایی را که در شهرهای مختلف دنیا در دوران کرونا و قرنطینه صورت گرفت، رصد کنیم می‌بینیم که نقش شهردار و شهرداری‌ها خیلی مهم بوده است. نهاد شهری فضای گفت‌وگوی اجتماعی را ایجاد کرد؛ به‌مردم روحیه داد و برنامه‌هایی برای حمایت از کسب و کارهایی که آسیب دیده بودند ارائه شد. یک اشکال دیگر این است افرادی که به عضویت شورا درمی‌آیند همه ونک به بالانشین هستند؛ یعنی همه مناطق تهران در شورای شهر نماینده ندارند و این یک ضعف است. ضمن اینکه در تهران انتخابات شورای شهر بیشتر سیاسی است تا محلی

است. در عین حال ما امروز نیاز به تقویت قواعدی داریم که خلأهای حقوقی که ما در بخش‌های مختلف شهر با آن دست به گریبانیم، پر کند. مثل بخش نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده که از این خلأ رنج بسیاری می‌برد. بویژه در بخش‌های مرکزی منطقه ۱۲ که معضلات زیادی داریم و از رشد مطلوب برخوردار نیست. آمار و ارقام‌ها هم نشان می‌دهد با آنچه که در برنامه پنجم و ششم توسعه برای نوسازی بافت‌های فرسوده در سطح ملی و شهر تهران دیده شده فاصله زیادی داریم. یا در حوزه ساماندهی بهداشت شهری و مدیریت پسماند که یکی از گره‌های اصلی

■ سوادزیست‌محیطی داشته باشند

محمد درویش کارشناس محیط زیست تأکید دارد افرادی باید عضو شورا شوند که فهم بوم شناسی داشته باشند. از نظر او بدون سواد محیط زیستی نباید برای ورود به شورا هیجان زده بود!

او می‌گوید: نامزد شورا باید از مبلمان شهری هم آگاه باشد و بداند چرا از خودرو محوری باید به سمت اکومحوری در مبلمان شهری رفت یا به‌جای اینکه درگیر سندروم بتونی شود سراغ طراحی شهری برود که مردم داوطلبانه به سراغ مدهای جایگزین مثل دوچرخه، پیاده روی و مترو بروند. اولویت تهران این است که رغبت مردم به استفاده از خودروهای شخصی کمتر شود و این زمانی اتفاق می‌افتد که شهر برای پیاده روی دلپذیر باشد. او ادامه می‌دهد: تفکیک زباله از مبدأ یا حل مشکل پسماند باید در برنامه کاندیداها باشد. اینکه چرا در شهری مثل توکیو با وجود ۲۵ میلیون جمعیت دو هفته یکبار زباله‌ها جمع‌آوری می‌شود؛ اما در شهری مثل تهران سه بار در یک روز هم جواب نمی‌دهد؟! وقتی در جنوب غربی تهران میزان فرونشست زمین به ۳۶ سانت می‌رسد یعنی ۹۰ برابر آنچه در دنیا بحرانی اعلام می‌شود؛ یعنی تهران گنجایش جمعیت جدید ندارد و باید از لیست مهاجرپذیرترین استان کشور خارج شود. باید این موارد از نظر عضو شورا مهم باشد و نشان دهد در این حوزه‌ها آگاهی دارد.

او با بیان اینکه مجموعاً از عملکرد شوراها در این ۵ دوره رضایت ندارد،می گوید: با این همه باید گفت که این شورا عملکرد زیست محیطی بهتری در مقایسه با دوره‌های گذشته داشته است. لغو مصوبه باغ-شهرها و ارائه برنامه ۵ ساله برای ترویج دوچرخه سواری از کارهای موفق است.

انتظارات از نمایندگان شهر در شوراها

یوسف رشیدی
عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی

یکی از مشکلات بزرگی که به‌نظر من نقطه ضعف کارآمدی دستگاه‌های سیاستگذار بوده نبود تفکر کلان و اجرای توسعه‌های تک بعدی در شهرهاست. عدم اجرای سیاست کلان باعث می‌شود تا اقدامات به ظاهر خوب در کوتاه مدت کارایی خود را از دست بدهند و عملاً نتیجه مطلوب از آن حاصل نشود. این نکته با یک مثال ساده توضیح داده می‌شود. به نظر می‌رسید با اجرای استاندارد خودروها، آلودگی هوای کلانشهرها کاهش پیدا کند اما این موضوع فقط برای آلاینده CO یا منواکسیدکربن جواب داد اما با توجه به اینکه انتشار آلودگی ذرات معلق سایشی ناشی از حرکت خودرو چندین برابر انتشار ذرات احتراقی است عملاً افزایش تردد خودروها و عدم برنامه‌ریزی برای کاهش سفرهای درون شهری باعث شد این راهکار آنگونه که انتظار می رفت کارایی نداشته باشد.

مطالعات و بررسی‌های اخیر نشان می‌دهد برای کاهش آلودگی هوا بخصوص برای آلاینده ذرات معلق افزایش سطح استانداردهای خودروها به تنهایی نمی‌تواند راهگشای حل مسائل باشد بلکه هدف اصلی در بخش حمل‌ونقل باید روی کاهش تردد خودروها متمرکز شود.

به‌منظور کاهش تردد خودروها بایستی اقدامات یکپارچه و منظمی شامل استقرار کامل دولت الکترونیک، حذف مقررات و دستورالعمل‌های زاید، توسعه گسترده حمل‌ونقل عمومی و تغییر در روال و رویه‌های سنتی امور صورت پذیرد.

روزمرگی، نبود تفکر پویا، نبود شاخص‌های پیشرفت در سطح تصمیم‌گیری و ندیدن مشکلات جامعه باعث شده که منطقه ۱۲ شهرداری و جایی که شهرداری مرکز و شورای شهر در آن واقع است، در محدوده شعاع ۲ تا ۳ کیلومتری آن، به بی‌نظم‌ترین بخش شهر از دیدگاه آلودگی هوا، تردد خودرو و موتورسیکلت و حمل بار و... تبدیل شود و گویی به‌حال خود رها شده است.

با توجه به اینکه حوزه اختیارات شورای شهر تنها در محدوده شهرداری تهران است شاید به‌نظر برسد در بخش‌های کلان نظیر سوخت، استاندارد خودروها یا از رده خارج کردن خودروهای فرسوده اختیاری ندارد که درست است. اما برنامه‌ریزی در مدیریت ترافیک، کاربری اراضی، حمل‌ونقل عمومی و معاینه فنی در اختیار شهرداری و شورای شهر است که دامنه تأثیرگذاری آن از موارد قبلی نه تنها کمتر نیست بلکه بیشتر نیز می‌باشد.

به‌نظر می‌رسد برای موفقیت نمایندگان شورا چند نکته مهم باید مدنظر قرار گیرد تا عملکرد قابل قبولی بتوان انتظار داشت که شامل موارد زیر می‌باشد:

۱-توسعه مناسب حمل‌ونقل عمومی با سیستم های پاک (برقی) و حذف تدریجی خودروهای دیزلی

۲-اصلاح روال و رویه‌های معاینه فنی مطابق با استاندارد خودروها و تمرکز ویژه بر آزمون سیستم‌های کنترل آلاینده‌ها

۳-عدم مراجعه ارباب رجوع به ارائه دهندگان خدمت به‌منظور کاهش تقاضای سفر و سیستمی شدن امور به‌جای روابط

۴-کاهش قوانین و دستورالعمل‌ها، ضوابط و ساده‌سازی امور در حالی که موازین قانونی رعایت شود

۵-توجه به پیشرفت مستمر و محاسبه شاخص‌های جهانی پیشرفت شهرها از دیدگاه هوشمند بودن، تاب‌آوری، پایداری، حمل‌ونقل عمومی، کیفیت محیط زیست و سایر موارد و مقایسه سال‌های مختلف

۶-توجه ویژه به نظم‌بخشی ترافیک بی‌نظم شهر بویژه تردد موتورسیکلت‌ها و تلاش برای حل آن